

IVAN PEDERIN

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku i slavistiku

Obala kralja Petra Krešimira IV, 2, HR – 23000 Zadar

ODNOSI MILANA BEGOVIĆA SA C. K. MINISTARSTVOM BOGOŠTOVLJA I NASTAVE U BEČU (BEGOVIĆ I NJEMAČKA DRAMATURGIJA)

Milan Begović bio je početkom XX. st. profesor na splitskoj gimnaziji. Trudio se dobiti novce i dopust kako bi otišao u Hamburg pa je pisao molbe Namjesništvu u Zadar i Vatroslavu Jagiću, tada profesoru na bečkom sveučilištu. Namjesništvo je njegove molbe prosljedilo Ministarstvu bogoštolja i nastave u Beč koje je Begoviću bilo naklonjeno jer je on već onda bio poštovani pisac. Ministarstvo se o njemu raspitivalo kod Namjesništva u Zadru. Begović je uspio, dobio je dopust i mogao otići u Hamburg vidjeti kako djeluje jedno ugledno njemačko kazalište. Taj boravak u Hamburgu znatno se odrazio u njegovom radu, osobito kazališnom. U isto doba se i Grga Novak trudio da mu omoguće boravak u inozemstvu.

KLJUČNE RIJEČI: *Milan Begović, Grga Novak, dramaturgija.*

Milan Begović, rođen 1876. završio je studij i zaposlio se na splitskoj realci kao suplent god. 1900. Bilo je to početničko zvanje. On je potkraj XIX. st. već stupio u prvi plan hrvatske književnosti s esejem pod naslovom "Michel de Montaigne i njegova filozofija de bon sens"¹ u kojem pisac u Montaigneu i nekonvencionalnosti njegova života želi ostvariti mit hrvatske modernosti. God. 1902. on je tražio od c. k. Zemaljskog školskog vijeća za Dalmaciju u Zadru plaćeni dopust da ode na stručno usavršavanje u inozemstvo.² Školsko vijeće obratilo se Ministarstvu bogoštolja i nastave u Beču, prosljedilo je Begovićevu molbu, istaklo da je položio ispit za nastavnika (*Lehramtprüfung*) za profesora talijanskog i "srpsko-hrvatskog" jezika. Njegov drugi studijski predmet je francuski jezik, koji u njegovoj školi nije obvezatni predmet. Begović je želio slušati u Beču predavanja iz slavenske filologije. Školsko vijeće mu je priznalo da je vrlo dobar nastavnik, točan u poslu, ali nije preporučilo njegovu molbu jer mu nije bilo moguće pronaći zajam za odlazak, kako je onda bila

¹ *Vienac*, 1903, 35: 3-8.

² Spisi o predmetu Begović nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, c. k. Ministarstvo bogoštolja i nastave, HDA, Dosie o Milanu Begoviću, 1902-1916, br. 157.

ustrojena stipendija. Stipendija je dakle bila zajam stipendisti, koji će on kasnije vratiti. Podnesak je potpisao dvorski savjetnik namjesništva Maroičić u Zadru.

U spisu je Begović spomenut kao nadareni pisac, spomenut je njegov književni i kazališni rad. Ukratko predsjednik namjesništva Nikola Nardelli predložio je ministarstvu da odobri njegovu molbu, ali mu Ministarstvo ipak nije odobrilo zajam.

Onda je c. k. Namjesništvo za Dalmaciju 8. ožujka 1905. poslalo dopis istom Ministarstvu da mu dade zajam za boravak od 2. semestra u inozemstvu jer je premoren, neurasteničan i preopterećen radom u školi i književnim radom. Begovićeva škola je suglasna, a u školi će ga na nastavi zamijeniti dr. Ramir Bujas. Ovaj dopis potpisao je dvorski savjetnik Maroičić kao Nardellijev zamjenik.

Begović je 25. studenoga 1905. pisao Vatroslavu Jagiću koji je onda bio profesor za slavistiku na sveučilištu u Beču. Oslovio ga je sa *Hochwohlgeboren*, dakle blagorodni što Jagić nije bio. Rodio se u kući siromašnog obrtnika u Varaždinu. Ali takvo oslovljavanje bilo je dakle forma. Pisao mu je da nastoji dobiti studentski zajam za studij u Parizu gdje bi popravio svoje znanje francuskog jezika i proširio obrazovanje. Spomenuo je i svoj književni rad i zamolio Jagića da mu pomogne, jer ima ženu i djecu, a mora platiti i pristojbu da bi bio imenovan profesorom gimnazije. Čim je Jagić primio Begovićevo pismo, odmah ga je preporučio Ministarstvu. Istaknuo je njegov književni rad koji mu je bio poznat, "toplo ga je preporučio" i spomenuo da je razgovarao s kazališnim piscem i dramaturgom Alfredom barunom von Bergerom prema kojemu ga je Begović uputio. I Berger je preporučio Begovića.³ Jagić je ovo pismo potpisao sa dvorski savjetnik (*Hofrat*), ne profesor.

Begovića je podržao i ravnatelj škole i izrazio se o njemu kao o nadarenom piscu. Potom je Begović otišao u Hamburg Bergeru pa je 27. srpnja 1909. tražio produženje boravka u Hamburgu i zajam za još jednu godinu. Radio je u Njemačkoj kazališnoj kući (*Deutsches Schauspielhaus*) u Hamburgu koju je vodio Berger. Školsko vijeće spomenulo je njegov studij dramaturgije i razvitak njegovog književnog dara. Istaknulo je da je vrlo darovit kao pisac, ali da se odvratio od škole, a njegov povratak u nastavu jedva da je u interesu škole. Begović živi u Hamburgu sa ženom i dvoje djece. Namjesnik Nardelli preporučio je Ministarstvu da mu produži boravak u inozemstvu i da mu odobri zajam. Ministarstvo mu je produžilo dopust i dodalo da je Begoviću stavljeno u izgled i stalno mjesto u Hamburgu, kako je Ministarstvu pisao Begović.

Nakon toga 8. srpnja 1912. obratio se Školskom vijeću suplent iz Splita Grga Novak i molio potporu da nastavi studij. Naveo je da je na sveučilištu u Zagrebu osposobljen da predaje povijest i zemljopis u domaćim školama, ali da mora položiti još ispit iz austrijske povijesti pred nekim ispitnim povjerenstvom. Taj je ispit položio na sveučilištu u Pragu u svibnju 1912. Novak je zadovoljio u školi, ali njegova molba nije odobrena. Odluku o odbijanju potpisao je dvorski savjetnik Maroičić.

³ Alfred Freiherr von Berger napisao je *Meine hamburgische Dramaturgie*, Wien, 1910.; *Wie das Dichtermärchen entstand, Dichtung und Wahrheit aus Shakespeares Leben*, ovo djelo ostalo je u rukopisu i taj se rukopis nudi na prodaju; *Ein Traumbild-szenischer Epilog zu Grillparzers Feier*, Grillparzer-Ausstellung, Wien, 1891.; *Buch der Heimat*, Berlin, 1910.; *Habrburg, Märchenspiel in drei Akten*, Beč, 1898.

Milan Begović iz Vrlike završio je studij i zaposlio se na splitskoj realci i time sebi i svojoj obitelji osigurao dostojnu građansku egzistenciju. On se uvrstio u obrazovani sloj.

Njemu to ipak nije bilo dosta, htio je u inozemstvo, u Hamburg, u Pariz. Nije išao za novcem i njegov boravak u Hamburgu nije mu donio dobru zaradu, dapače on je zapao u dugove i gospodarske teškoće.

U ovom fondu nalazi se samo jedno njegovo pismo upućeno Jagiću koje ne govori mnogo o njemu, Jagićevo pismo preporuka je visokog činovnika visokim činovnicima. Ni to ne govori o samom Begoviću. Međutim, to govori da su Jagić i činovnici prepoznali Begovićevu nadarenost i da su mu pomogli svjesni da je pisac nacionalno bogatstvo. Begoviću je pomoglo bečko ministarstvo koje mu je odobrilo zajmove.

A sam Begović? Njegova strast nisu bili novci nego kazališna umjetnost. Kod njega se jasno zamjećuje sukob između zanimanja i poziva. Begović je bez sumnje bio *poete maudit* kako je Baudelaire vidio pjesnika s osloncem na *Kapellmeister Kreisler* E. T. A. Hoffmanna, a to je bio suludi glazbenik opsjednut umjetnošću gotovo kao đavлом. Književnost i kazališna umjetnost bili su unutarnji diktat Begovićev kojemu se on morao pokoriti. Pokorio se, a činovnici u namjesništvu i školskom vijeću spoznali su da se on udaljio od nastave, da im više nije potrebit u školi i time mu priznali mjesto u vrhu hrvatske književnosti Moderne i ekspresionizma kojemu se Begović sve više priklanjao kao i neki drugi europski pisci. Škola i zanimanje za Begovića bili su kmetstvo. Ovdje ne možemo a da se ne prisjetimo Stéphana Mallarméa, pjesnika kojemu nije polazilo za rukom da se oslobodi tiranije zanimanja.

U ovom fondu nalazi se i jedno rukom pisano pismo Alfreda baruna Bergera upućeno namjesniku Nardelliju u kojem on opisuje Begovića kao nadarenog pisca koji se ne može razviti u udaljenom Splitu, gradu koji se nalazi izvan suvremenih strujanja u kazališnoj umjetnosti. Berger je molio Nardellija da Begoviću iziđe na ruku.

Berger je dakle u Begoviću osjetio nadarenog pisca, što je bilo sve prije nego lako, i on je u to uvjerio činovnike u Zadru, što je bilo još teže. Primio je Begovića u Hamburgu i odgojio ga kao njegov mentor. U Begovićevom djelu uočljivi su stilski postupci ekspresionizma s kojim je on došao u doticaj u Hamburgu.⁴

Danas je odnos književnosti i politike drugačiji nego u doba kad su književnici često bili i političari kao Alphonse de Lamartine ili Heinrich Heine.⁵ Danas, a tako i u slučaju Begovića država i njezina politika djeluju na književnost preko

⁴ Ivan Pederin, "Dva romana Milana Begovića", *Dubrovnik*, Nova serija IV (1993) br. 1, str. 58-72.; isti, "Pripovjetke, kratke priče i životopisi Milana Begovića", *Književna Rijeka*, I (1996) br.2-3, str. 73-76; isti, "Begović, austrijska književnost ekspresionizma i korijeni ekspresionizma u Hrvatskoj", *Recepcija Milana Begovića*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 120 obljetnice rođenja Milana Begovića, Zagreb - Zadar, 5. - 8. prosinca 1996., Zagreb - Zadar, 1998, str. 69-73.

⁵ Heine je bio čak čelnik tajne nacionalističke i elitističke njemačke organizacije Deutscher Bund, Ivan Pederin, "Heine als Lyriker und politischer Lehrmeister des Deutschen Bundes", *Riječ*, XIII (2007) sv. 1, str. 131-156.

ministarstava i ureda.⁶ Begović je i u tom smislu moderni pisac. Njegov put do države i njezinih novaca bio je lakši nego recimo put Šime Ljubića koji je dobivao novce od Akademije.⁷ Bio je jedan od nevelikog broja hrvatskih pisaca koji su boravili u inozemstvu i tamo nešto naučili. To nisu bili pisci realizma.

Odlazak Milana Begovića u Hamburg imao je odjeka. Kad je Hermann Bahr putovao Dalmacijom žalio je što nije u Splitu upoznao Begovića koji je bio kod Bergera u Hamburgu. Njegov odlazak u Hamburg Bahr je objasnio slavenskom požudom za njemačkim duhom. Austrijski Nijemci obožavaju sve staro i odbijaju novo pa se može dogoditi da se njemačka kultura bude uskoro mogla naći jedino kod Slavena.⁸

U slučaju Begovića (a i Mallarméa) upada u oči razlaz škole i književnosti. Nekada, kad su se gimnazije osnivale, one su, a osobito klasične bile pravi rasadnici književnosti, zbog brojnih pisaca koji su radili kao profesori na tim gimnazijama. Begović je školu osjećao kao ograničenje vidokruga i djelovanja.

Begović je ipak pisac koji je označio XX. st., točnije doba između dva rata, a prodro je i u inozemstvo.⁹

LITERATURA

Berger, Alfred Freiherr von. 1910. *Meine hamburgische Dramaturgie*. Wien.

Berger, Alfred Freiherr von. *Wie das Dichtermärchen entstand, Dichtung und Wahrheit aus Shakespeares Leben*. Ovo djelo ostalo je u rukopisu i taj se rukopis nudi na prodaju.

Berger, Alfred Freiherr von. 1891. *Ein Traumbild-szenischer Epilog zu Grillparzers Feier*. Wien: Grillparzer-Ausstellung.

Berger, Alfred Freiherr von. 1910. *Buch der Heimat*. Berlin. 1898. *Habrburg, Märchenspiel in drei Akten*. Beč.

Dufrenne, Mikel. 1974. *Art et politique*. Paris.

Juez Galdos, Francisco Javier. 2003. "Suvremena hrvatska drama u Španjolskoj". *Kazalište* 7, br. 13/14: 210–215.

Juez Galdos, Francisco Javier. 2004. "Nestalna sudbina hrvatske drame u Španjolskoj". *Kazalište* 8, br. 17/18: 126–131.

Pederin, Ivan. 2007. "Heine als Lyriker und politischer Lehrmeister des Deutschen Bundes". *Riječ* 13, sv. 1: 131–156.

⁶Mikel Dufrenne, *Art et politique*, Paris, 1974.

⁷Ivan Pederin, "Život i ideološki sadržaj u djelu Šime Ljubića", *Croatica Christiana Periodica*, XVI(1992) br.29, str. 85-125.

⁸Hermann Bahr, *Dalmatinische Reise*, Berlin, 1909, str. 98.

⁹Francisco Javier Juez Galdos, "Suvremena hrvatska drama u Španjolskoj", *Kazalište*, 7 (2003) br. 13-14, str. 210-215., isti, Nestalna sudbina hrvatske drame u Španjolskoj, *Kazalište*, 8 (2004) br. 17-18, str. 126-131.

Pederin, Ivan. 1992. "Život i ideološki sadržaj u djelu Šime Ljubića". *Croatica Christiana Periodica* 16, br.29: 85–125.

Pederin, Ivan. 1993. "Dva romana Milana Begovića". *Dubrovnik*, Nova serija 4, br. 1: 58–72.

Pederin, Ivan. 1996. "Pripovjetke, kratke priče i životopisi Milana Begovića". *Književna Rijeka* 1, br. 2/3: 73–76.

Pederin, Ivan. 1998. "Begović, austrijska književnost ekspresionizma i korijeni ekspresionizma u Hrvatskoj". *Recepcija Milana Begovića*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 120 obljetnice rođenja Milana Begovića, Zagreb – Zadar, 5. – 8. prosinca 1996. Zagreb –Zadar: 69–73.

THE RELATIONSHIP OF MILAN BEGOVIĆ (AND GRGA NOVAK) TO THE I. R.
MINISTRY OF RELIGIOUS AFFAIRS AND EDUCATION IN VIENNA
(BEGOVIĆ AND GERMAN DRAMATURGY)

The Croatian author Milan Begović , at the beginning of the 20th century , was a teacher in a secondary school in Split. He looked for an opportunity for a scholarship in order to go abroad and learn how theatre was managed. He wrote applications to the Governor of the Province of Dalmatia in Zadar, then to Vatroslav Jagić, who was a Professor in Vienna to achieve this goal and get a sabbatical leave. His application was forwarded to the Ministry of Religious Affairs and Education in Vienna, who favoured him since already at that time he was a respected writer. The Ministry made inquiries about him with the Governor of Zadar and Begović managed to obtain his sabbatical leave, and so he left for Hamburg to observe a prominent theatre there. His stay was of great importance for his future plays and theatrical work.

At the same time Grga Novak, a historian also applied for a scholarship abroad. They both later became prominent intellectuals in Croatia.

KEY WORDS: *Milan Begović, Grga Novak, dramaturgy.*

